УДК 811.161.2’373.2 423
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-1-31

Анастасія ВЕГЕШ,
orcid.org/0000-0003-0430-2447
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) anastasia.vehesh@uzhnu.edu.ua

ВПЛИВ СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ АНТРОПОНІМІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ВЛАДИСЛАВА ІВЧЕНКА ПРО НАЙКРАЩОГО СИЩИКА)

Активна громадянська позиція письменників тісно пов’язана в їхніх прозових текстах з активною роллю імені, його творчим характером. Кожний автор розуміє процес творення літературно-художнього антропоніма по-своєму. Власні імена героїв у рамках тексту визначають його цілісність та утворюють потужне поле багатозначності його інтерпретації. Наше дослідження суттєво доповнить загальне уявлення про антропоніми як базові складники онімної системи.

Стаття присвячена дослідженню факторів, які впливали на зміну найменувань українців. Матеріалом для аналізу послужили романи Владислава Івченка про Івана Карповича Підіпригору – найкращого сищика імперії. Мета нашого дослідження – аналіз літературно-художніх антропонімів другорядних персонажів із романів В. Івченка про найкращого сищика. Завдання: дослідити літературно-художні антропоніми, на формування яких найбільше впливало середовище; розглянути мотиви творення характеристичних літературно-художніх антропонімів.

Доведено, що в наших іменах – генетичний код українця, наша історія й сучасність, тому власні назви в художніх творах стають вагомим засобом відтворення національної традиції, формують свідомість українців. В. Івченко точно відтворює реальний антропонімікон зображуваного регіону і часового відрізка. Автор та головний герой Іван Карпович Підіпригора мають свою думку щодо антропонімних уподобань чи пристосувань. Їхня позиція – позиція українця. З’ясовано, що на формування найменувань найперше впливали суспільно-політичні чинники, тому українські імена та прізвища зазнавали змін. На другому місці – бажання виділитися, мати гучне ім’я, пов’язане з міфологією, чи бути носієм чужомовного імені. Звернено увагу на значний інформаційний потенціал літературно-художніх антропонімів романів В. Івченка. Автор вдало підібрав найменування, щоб розкрити образи, віддаючи данину мовній грі та постмодернізму.

Ключові слова: *антропонім, ім’я, козацькі прізвища, літературно-художній антропонім, прізвисько, прізвище.*

Anastasia VEHESH,
orcid.org/0000-0003-0430-2447
PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
Uzhhorod National University
(Uzhhorod, Ukraine) anastasia.vehesh@uzhnu.edu.ua

THE INFLUENCE OF THE ENVIRONMENT ON THE FORMATION OF THE PROPER NAMES OF THE LITERARY HEROES (BASED ON THE MATERIAL OF VLADYSLAV IVCHENKO’S NOVELS ABOUT THE BEST DETECTIVE)

The active civic position of writers is closely connected in their prose texts with the active role of the name, its creative character. Each author understands the process of creating a proper name of the literary hero in his own way. The proper names of the characters within the text determine its integrity and form a powerful field of ambiguity of its interpretation. Our study will significantly supplement the general understanding of anthroponyms as the basic components of the onymic system.

The article is devoted to the study of factors that influenced the change of names of Ukrainians. The material for the analysis were Vladislav Ivchenko’s novels about Ivan Karpovych Pidipryhora – the best detective of the empire. The purpose of our study is the analysis of literary anthroponyms of the secondary characters from V. Ivchenko’s novels about

the best detective. Tasks: to study proper names of the literary heroes, the formation of which was most influenced by the environment; to consider the motives for the creation of characteristic proper names of the literary heroes.

It is proven that our names contain the genetic code of a Ukrainian, our history and modernity, therefore proper names in literary works become a significant means of reproducing national tradition, they form the consciousness of Ukrainians. V. Ivchenko accurately reproduces the real anthroponymicon of the depicted region and time period. The author and the main character Ivan Karpovych Pidipryhora have their own opinion on anthroponymic preferences or adaptations. Their position is the position of a Ukrainian. It is found that the formation of names was primarily influenced by socio-political factors, which is why Ukrainian names and surnames underwent changes. In second place is the desire to stand out, to have a loud name associated with mythology, or to be the bearer of a foreign name. Attention is drawn to the significant information potential of the proper names of the literary heroes in V. Ivchenko's novels. The author successfully chose the names to reveal the images, paying tribute to language play and postmodernism.

Key words: *anthroponym, name, Cossack surnames, proper name of the literary hero, nickname, surname.*

Постановка проблеми. Нещодавно ми досліджували символічне значення літературно-художнього антропоніма *Іван Карпович Підіпригора* на матеріалі романів В. Івченка про найкращого сищика (Вегеш, 2024). У серії романів фігурує величезна кількість найменувань героїв. Найбільше зафіксовано національно значущих літературно-художніх антропонімів. Але нашу увагу привернули найменування, носії яких під впливом різних факторів змушені були їх змінювати. Серед таких факторів на першому місці є суспільно-політичні чинники. Царська росія, потім і радянська система намагалися знищити український народ, а давні найменування переробити на російський лад. Багато українських імен і прізвищ під впливом російської мови зазнали змін. Держава сприяла тому, що українці ганьбилися носити імена та прізвища своїх попередників. Відомо, що в наших іменах – генетичний код українця, наша історія й сучасність, тому власні назви в художніх творах стають вагомим засобом відтворення національної традиції, формують свідомість українців.

У романах В. Івченка, події в яких розгортаються на початку XX століття, є багато таких моментів, коли носії найменувань пояснюють, чому відбулися зміни в їхніх іменах. Письменник точно відтворює реальний антропонімікон зображуваного регіону і часового відрізка. Автор та головний герой Іван Карпович Підіпригора мають свою думку щодо антропонімних уподобань чи пристосувань. Їхня позиція – позиція українця. Творчість письменника залишається недостатньо вивченою в аспекті антропонімного аналізу. Наше дослідження суттєво доповнить загальне уявлення про антропоніми як базові складники онімної системи, стане ключем до розуміння культурно-історичного контексту українських найменувань на початку XX століття.

Аналіз досліджень. Літературно-художні антропоніми наділені невичерпними спроможностями. Про це останнім часом написано багато статей, захищено дисертацій. Теоретичні питання літературної ономастики були предметом зацікавлення Ю. Карпенка, Л. Белея, Г. Лукаш, М. Торчинського, О. Горенко та ін. Особливості функціонування найменувань героїв у художніх творах досліджували: Е. Боєва, Н. Бербер, О. Горбач, Т. Гриценко, М. Доценко, Л. Зубар, І. Ільченко, Д. Козловська, Л. Кричун, Т. Крупеньова, О. Лавер, Л. Масенко, М. Мельник, О. Сколоздра-Шепітко, А. Соколова, Г. Шотова-Ніколенко та ін. Дослідження з літературної ономастики на матеріалі романів В. Івченка ще не проводилися. Ми маємо статтю «Символічне значення літературно-художнього антропоніма *Іван Карпович Підіпригора* в романах Владислава Івченка», у якій розкрили інформаційний заряд найменувань головного героя (Вегеш, 2024).

Мета нашого дослідження – аналіз літературно-художніх антропонімів другорядних персонажів із романів В. Івченка про найкращого сищика. Завдання: дослідити літературно-художні антропоніми, на формування яких найбільше впливало середовище; розглянути мотиви творення характеристичних літературно-художніх антропонімів.

Методи та методика. Ми використали описовий метод і основні його прийоми: спостереження, інтерпретація та узагальнення, що дозволяє виявити, систематизувати й проаналізувати власні назви; контекстуально-інтерпретаційний метод застосовано для визначення конотативного навантаження літературно-художніх антропонімів; дистрибутивний аналіз допомагає виявити приховану оцінну інформацію в семантичній структурі онімів.

Виклад основного матеріалу. Активна громадянська позиція письменників тісно пов'язана в їх прозових текстах з активною роллю імені, його творчим характером. Кожний автор розуміє процес творення літературно-художнього антропоніма по-своєму. Власні імена героїв у рамках тексту визначають його цілісність та утворюють

потужне поле багатозначності його інтерпретації. Письменники-постмодерністи не лише реалістично відтворюють мовний світ соціальних текстів, а й активно працюють, щоб мовними засобами створити постмодерністську карнавальність, яка найбільше позначилася на структурі та онімній семантиці власних назв (Вегеш, 2012: 80–81).

Відомий ономаст Л. Белей писав, що ще в другій половині XIX століття прикметною ознакою соціально значущих літературно-художніх антропонімів «є наявність у них супровідних онімічних значень. У східноукраїнських авторів персонажі-українці, що належать до соціальної верхівки, іменуються або російськими, або зрусифікованими українськими антропонімами, а у творах письменників Західної України – германськими, польськими або полонізованими українськими» (Белей, 2002: 98). У цей період активно використовувалися також романські, германські, тюркські антропоніми, які адаптувалися до норм української мови.

Зміни в суспільстві вимагали зміни найменувань, «соціальний статус денотата часто констатувався за допомогою неукраїнських антропонімів» (Белей, 2002: 109). Численні приклади таких антропонімних змін подає В. Івченко в серії пригодницьких романів про найкращого сищика Івана Карповича Підіпригору.

У романі «Стовп самодержавства» спостерігаємо як зміна прізвища та імені зразу підносить носія до вищого рангу. Наприклад, власника цирульні Жоржа Добуа за найменуванням можемо вважати французом. Але це звичайний селянин, який вибився в панство, говорить французькою, «кирпу дере», земляків не визнає, хоч всі знають, що він «в миру – Грицько Дубовий». Позаочі його називають Жоржем-Грицьком. Змінюючи назву, персонаж хоче виділитися, вийти з сільського середовища. Інший персонаж вважає, що як змінить ім'я, то зразу нутро поміняє: «*Володі не подобається його ім'я, здається занадто мирним, домашнім. Володя зараз у такому віці, що дуже принадно відчувати себе вікінгом. То просить називати себе саме Вольдом*» (Івченко, 2020: 226). Ворожка Кассандра спеціально підібрала таке ім'я для клієнтів, хоча «*в миру вона міщанка Горпина Крисюк*» (Івченко, 2020: 321). Кубанську дівчину Настю звуть Женев'євою: «*О Господи, що це у вас козаки п'ють, що так дівок називають? – Ні, це тут мене так звуть, а в дома я Настя*» (Івченко, 2022a: 452); «*У Туапсе вона була Женев'єва, за документами Настя, у Москві вона стала Мальвою*» (Івченко, 2022a: 489). У романі «Одіссея найкращого сищика республіки» Степан Кравченко кілька разів пристосовував до довкілля своє ім'я: «*Він коли в університеті вчився, Стефаном став, щоб по-модному. Казав, що Степанами лише мужики бувають, а Стефанами – лише благородні. Але коли анархістом став, знову в Степани повернувся*» (Івченко, 2022d: 29). У романі «Найкращий сищик та помста імперії» Олексій стає Алексом, Петро – П'єром. Як бачимо, бажання вирватися з низького середовища найперше сприяє зміні найменування. А зміна імені чи прізвища – не просто вибір кращої, суб'ктивно прийнятнішої форми, а бажання позбутися українського колориту.

У романах В. Івченка спостерігаємо цілу низку мотивів щодо зміни імені героя. Так, наприклад, гімназистку з Тули, яка стріляла в Івана Карповича, звали Світланою, але вона «*взяла ім'я Жанна на честь якоїсь французької бунтарки*» (Івченко, 2022b: 463). Її соратник має назву Спартак. Іван Карпович дивується: «*Спартак – дивне ім'я, здається якийсь бунтівник з минулого*» (Івченко, 2022b: 467). Як бачимо, мотиваційною базою для зміни імен було усвідомлення себе героями-борцями, що асоціювалося з французькою воїтелькою XV ст. та гладіатором Стародавнього Риму. Автор по-постмодерністськи зробив соратниками представників різних епох, що вже створює комічний ефект.

Величезний вплив на зміну імен мала міфологія. Барон Шпіл назвав Альчесту Крімгільдою, бо в німецькій міфології була така «*красуня, яка погубила багатьох воїнів*» (Івченко, 2022d: 520). Персонажі романів В. Івченка полюбляють вибирати імена, що пов'язані з історією, особливо історією давнього Риму, Греції, Єгипту: «*А що за ім'я – Лісімах? – спитав я вченого. – Давньогрецьке. Так звали кількох другорядних філософів і одного полководця, що боровся за спадок Александра Македонського. Мій батько був людиною неосвіченою, але дуже любив читати, особливо історичні книжки. Набрав звідти імен – мені і ще шістьом дітям. Клеопатра, Селевк, Помпей, Антигона, Одіссей і Солон – царі, мудреці, герої міфів. Уявляєте, як із нас сміялися в школі та на вулиці? Колись я дуже мріяв про просте ім'я на кшталт Володимира чи Ігоря, але потім звик. Лісімах – то Лісімах*» (Івченко, 2022d: 66). Дівчина-служка має ім'я Клеопатра: «*Як тебе хоч звати? – Клеопатра. – Вона скривилася. – Ну, насправді Гапка, але сказали, що треба Клеопатрою бути, щоб наче міська, а не з села*» (Івченко, 2022d: 255). Прикажчик Поліфем Степанович Завірюха – одноокий ще й за вівцями доглядає. Напрошується асоціація з циклопом Поліфемом із грецької міфології.

У романі «Найкращий сищик та помста імперії» слідчий кримінального бюро петроградської міліції Аполлон Васильович Болотніков буде розслідувати вбивство Афродіти. Іван Карпович жартує: «*Я мимоволі посміхнувся. Афродіта загинула – прийшов Аполлон*» (Івченко, 2017: 422). Виходить іронічне поєднання компонентів літературно-художнього антропоніма, якщо вникати в етимологію: Аполлон – міфічний бог, який уособлював сонце, Васильович (Василь) – цар (Трійняк, 2005: 60) і Болотніков (болото). Від світлого, божественного, царського – до приземленого, темного.

Найцікавішими, на наш погляд, є історії про українські звичаї називання – прізвиська. У романі «Найкращий сищик імперії на великій війні» персонаж Юхим Дещиця має вуличне прізвисько Трикурки. Автор веде оповідь: «*Є такий у Малоросії звичай по селах називати людину не так, як по пашпорту чи у церковних книгах записано, а по-вуличному. Вуличні прізвиська беруться від батька, або з якихось кумедій. Ото дід Юхим був довго Карасятком, бо батька чи його прозвали Карась за те, що карасів він дуже любив*» (Івченко, 2022a: 66). Але коли за останні гроші від продажу поросяти купив три курки для дружини, то став Юхимом Трикурки. Роменські музики отримали свої прізвиська через пікантні пригоди. Михася Відпусти назвали так бо потрапив у складну любовну ситуацію з жінкою, тому весь час кричав: «Відпусти!». А Василь Вареник сперечався про те, які вареники кращі, поки «йому на голову горщик з варениками не одягнули». Григорій Тендряков має прізвисько Красунчик, бо «справді був красень, мабуть, жінкам дуже подобався». І сам любив покрасуватися. Одного із розвідників звати Четвергом Загорульком. Іван Карпович дізнається, що вояка з Малоросії, тому дивується: «*Четвер? У нас так не називають… Каже, що сирота, знайшли його у четвер, ось і назвали Четвергом*» (Івченко, 2022a: 401).

У романі «Битва за Одесу» старий контрабандист має прізвисько Моряк: «*Він із дитинства возить контрабанду, багато разів тонув, кілька разів сидів, бував на каторзі, але повернувся до улюбленого моря…*» (Івченко, 2018: 54). Механік Рудик отримав прізвисько за зовнішнім виглядом: «*Рудик? Це прізвище? – Та ні, рудий він*» (Івченко, 2022b: 35). Отаман грабіжників має прізвисько Султан: «*…зібрали ми славну банду, мене називали Султан, бо ж у турках був, і Султана тоді всі боялися! …А потім у Козятині арештували мене, до тюрми кинули. То я підняв у тюрмі бунт. Зібрав ватагу веселих хлопців і тепер я не просто Султан, а отаман Султан!*» (Івченко, 2022b: 197).

Якщо прізвиська виникали внаслідок найрізноманітніших мотивів, то прізвища передавалися, але їх часто змінювали, щоб не виглядати простакуватим селюком. Наприклад, «*Чорним Піменова називали. Казали, що таке прізвисько в нього було, бо займався темними справами. Прізвище ж його від народження було Гусаков. Але коли пішов у гору, то Гусаков здалося йому занадто мужицьким, заплатив і став Піменовим*» (Івченко, 2022a: 459). Науковець-економіст Еразм Остапович Овіс зізнається Іванові Карповичу, що його батько родом із Полтавської губернії. Підіпригора дивується: «*Овіс? Ніколи не чув там таке прізвище, – здивувався я. Вчений трохи почервонів. – Справа в тому, що справжнє прізвище мого батька – Баран. Він казав, що воно досить поширене у Малоросії. – Так, у нас у сусідньому селі чотири двори Баранів, підтвердив я. – І от коли батько переїздив до Петербурга, йому здалося, що його прізвище буде занадто грубим, селюцьким для столиці. Він хотів його змінити, думав, на яке саме. А потім дізнався, що його однокурсник Степан Муха став Степаном Муском. «Мускі» – це мухи латиною. Ну і мій батько вирішив учинити так само і став Овісом. Овіс – це баран латиною*» (Івченко, 2022c: 349–350). Своїх імен встидаються не тільки українці, єврей Лейба просить називати його Лакі, бо так до нього зверталися в Америці: «*Що за ім'я таке? – «Щасливчик» англійською. – Я радий, що ми разом, Щасливчику*» (Івченко, 2018: 292). Фальшивий лікар-італієць Вінченцо Коваллі стане *Віктором Ковальовим*. Добре відомим усім закладом у Ромнах управляла Ліонела Муленруж, яка насправді була Анфісою Свинобоєвою. Своєрідною пересторогою є прізвище техаського управляючого заводом Містера: «*Моє прізвище – Пейн. Англійською «біль». – Містер Біль? – Для всіх, хто переходить мені дорогу*» (Івченко, 2022b: 161). У банді Султана буде британець, якого називатимуть на свій манер: «*О, Макітра! – МакТірнан! – Та я ж і кажу, Макітра! Знайомтеся, Іване Карповичу, це – Макітра, британський підданий, шибайголова та христопродавець, яких ще пошукати*» (Івченко, 2022b: 205). Як бачимо, хтось старався змінити сам прізвище, а комусь допомагало оточення.

Змінювали прізвища не тільки заможні люди, як наприклад, граф Маєвський: «*Він узагалі-то Осика-Маєвський, але першої частини прізвища соромиться, бо вважає мужицьким. То просить, щоб звали тільки Маєвським*» (Івченко, 2021: 188); «*Бо одразу після революції я відмовився від титулу,*

реакційного й застарілого. Так само відкинув я свою панську частину прізвища «Маєвський», а став просто Климентієм Осикою, людиною Божою, – пояснив гість. – Про графа тепер не згадуй, будь ласка, бо мені неприємно» (Івченко, 2022c: 127), але й всілякі ділки: «*Такий собі Жак Шампань. – Хто? – Дрібний одеський шахрай, справжнє ім'я – Ванька Шелупонь. Займається всім, з чого зиск можна мати, кілька разів бував у тюрмі*» (Івченко, 2021: 140), артисти: «*Навуходоносор Ієрихонович відпочивають зараз. – Оце ім'я таке у нього? – дивуюсь я. – Ну, звати його Федька Дрібок, але для сцени краще, коли ім'я гучне. То ото і став Навуходоносор Ієрихонович*» (Івченко, 2021: 218). Дуже часто найменування змінювали злочинці, щоб заплутати поліцію: «*У цих хлопців завжди імен – наче в собаки бліх. Сьогодні він Жорж, завтра – Жан, потім Ганс, Мауріціо, Абрам, Василь і так далі. Он же бачиш, який хитрий*» (Івченко, 2021: 313). Якийсь фон Шпеєр «*через антинімецькі настрої в Росії став Шпеєровим*» (Івченко, 2022d: 436). Такі літературно-художні антропоніми ми називаємо хамелеонами, бо змінюють їх власники залежно від ситуації, від перебування в тій чи іншій державі, таким чином, як персонажі, так і назви пристосовуються до довкілля.

Натрапляємо на низку прізвиськ, утворених від етнонімів: «*А чого тебе зовуть Поляком? … – Мій тато був поляком. Шляхтич…*» (Івченко, 2021: 687); «*А от ти мені скажи, чому тебе називають Печенігом? – Бо прізвище в мене Печеніг*» (Івченко, 2017: 155).

Є прізвиська, які утворилися від апелятивів, що вказують на соціальний стан. Наприклад, героя Паничем зовуть тому, що красиво розмовляє, ціпок з набалдашником має, тобто відрізняється від інших манерою говорити і зовнішнім виглядом. Прізвисько Старий отримав персонаж за віком. І за зовнішнім виглядом, і за соціальним станом, і за вірою отримали прізвиська втікачі з Одеси: «*Там сиділи всі, кого я бачив. Рудий, Чорнявий, Сивий з почтом, Бандит, Магометанка*» (Івченко, 2022d: 360). За зовнішнім виглядом з протилежністю до навпаки отримав прізвисько контрабандист Борода: «*Він був чисто поголений – не те що бороди, навіть на голові жодної волосини не було*» (Івченко, 2022d: 288).

Найбільше з вжитку витіснялися козацькі прізвища, бо в імперії зла за таким прізвищем зразу вгадувався малорос. Іван Карпович розповідає історію справника Якова Костянтиновича Базілєвсова: «*Тобто який він там Базілєвсов, було у нього прізвище Нетудихата, старе, козацьке, але він його соромився, бо вважав, що мужицьке, просте. То як грошиків назбирав, прізвище зразу змінив на шляхетніше, яке йому порадив один піп-розстрига. Ото і став він Базілевсом, хоча в народі його всі звуть Третяк, бо як справником став, менше третини з усього не брав. А коли ж був простим городовим, то звався П'ятак, бо з кожного рублика п'ять копійок собі брав*» (Івченко, 2021: 25). У загоні отамана Синівки Трохима Вернидуба всі вояки повинні були мати справжні козацькі прізвища: «*Кандиба, рушай уперед, розбери колію. Кушнір, ти з двома десятками й кулеметом ось тут засядеш. Щоб не розбіглися і щоби з тилу їх турбувати. Затуливітре, займися динамітом, щоб не втекли, а ти, Печеніже, готуй свій сюрприз*» (Івченко, 2017: 356). Отаману хочеться, щоб Іван Карпович також пристав до них, бо всі мають справжні прізвища: «*…Вернидуб, Затуливітер, Варивода. У вас же теж, Іване Карповичу, козацьке прізвище. То як, пристанете до нас? …Ви ж нашої крові, Іване Карповичу. Козацької. Мовою нашою розмовляєте, прізвище у вас правильне*» (Івченко, 2017: 362–363). Серед інших прізвищ козаків-розбійників – Давиборщ, Кривопуп, Сіпало.

Такі ексклюзивні прізвища походять від прізвиськ, якими жартома наділяли людей. Вважається, що виникли вони за часів козацтва, утворилися шляхом поєднання слів. «Аналогій таких найменувань годі й шукати в інших мовах, їх просто немає. Це особливість, якщо хочете, ексклюзив, української системи особових назв. Ну де ви ще, мандруючи світами, почуєте: Майборода, Тягнирядно, Неїжборщ, Гризидуб, Затуливітер, Вирвикишка, Несвятипаска, Завалипіч, Гуляйдень!!! Не прізвища, а «музика епохи», – захоплюється викладач А. Ф. Нечипоренко (Нечипоренко). Головний герой Підіпригора і його товариш Півторипавло не ганьбилися своїх прізвищ. В. Івченкові вдалося створити образ українця (Підіпригора), який у круговерті подій зумів зберегти свою ідентичність, не зрікся мови, традицій, не розтратив духовного і національного стрижня. Доказом цього є також його найменування (Вегеш, 2024: 23).

Автор часто вдається до онімних експериментувань, у результаті натрапляємо на літературно-художні антропоніми, що є поєднанням антропонімів з різних систем: «*Стах Ібрагімович Тираспіль, повторив він, намагаючись не втрачати впевненості. Звуть мене так. – Якого це ти племені? – здивувався я. – Я син турецького вірнопідданого, що потрапив у полон під час останньої турецької війни й одружився з чарівною польською панянкою! – урочисто сказав*

хлопець» (Івченко, 2022d: 289). Як бачимо, тут об'єднані українське ім'я з турецьким іменем по батькові та назва міста в Придністров'ї. Штучно створене найменування несе значний характеристичний потенціал. Хоча герой стосовно імені веде полеміку, йому не подобається, коли його кличуть Остапом: «*Остап – мені не подобається. Дикувате якесь ім'я, так лише селюків називають. Євстахій – воно якесь старорежимне, наче царя ще не скинули. А Стах – те, що треба, польське, модне ім'я! Стах! Як постріл! Хіба ні?*» (Івченко, 2022d: 303).

В українській антропонімії під натиском більшовицької класової ідеології активно утворюються соціалістичні антропоніми. «Літературно-художня антропонімія також подає багатий фактичний матеріал, і, що головне, часто в тексті творів розкриваються джерела та мотиви появи "соціалістичних" імен та прізвищ» (Белей, 2002: 110). У романі В. Івченка «Одіссея найкращого сищика республіки» натрапляємо на оказіональний літературно-художній антропонім Бар-Кончалаба Телеграф Котигорошкович. В. Івченко в одній назві об'єднав непоєднуване – утворив найменування в дусі постмодернізму. Професор Бар-Кончалаба має ім'я Телеграф, що вказує на прогрес у розвитку цивілізації, по батькові – Котигорошкович – на зв'язок з українською міфологією. Знову дивується Підіпригора: «*У корпусі знайшов кабінет з табличкою «Телеграф Котигорошкович Бар-Кончалаба, професор таємної географії та монстрології». Прочитав табличку ще раз, покрутив головою. Чи показилися люди, що вибирають такі імена? То Югурта, то Телеграф, та ще й Котигорошкович! Хай тобі абищо! Це Іванів скоро й не залишиться*» (Івченко, 2022d: 498). Головний герой не розуміє людей, які плазують перед модою, нехтують національною традицією називань. Іван Карпович не перестає дивуватися, які люди придумують імена, тому й запитує про це професора: «*До речі, що у вас за ім'я та по батькові такі дивні? – Ну, дід був любителем козацької старовини, назвав сина на честь персонажа народної казки. А вже батько захоплювався прогресом, мене назвав Телеграфом, а брата – Локомотивом, на честь паровозів. Аби ми народилися пізніше, були б, мабуть, Радіо та Аеропланом. У нас у роду заведено давати дітям яскраві імена. Звичай, що допомагає виховати людей з характером. Мого сина звати Імператив, бо я не вірю у прогрес, а схиляю голову перед філософією…*» (Івченко, 2022d: 501). Відомо, що радянська система виробила власний іменник та запропонувала нові мотиви надання імен. Про це писали Ю. Карпенко, Л. Белей та ін. «Нестримне бажання большевиків заперечити, відкинути майже тисячолітню традицію вживання християнських імен не зупинило їх перед небезпекою зняти всякі обмеження для творення нових пролетарських імен шляхом онімізації апелятивів. Так постали химерні, але ідеологічно витримані *Барикада, Декрета, Електрифікація*…» (Белей, 2010: 79). Для пролетарського мистецтва все, що було пов'язане з національним, передусім українським, вважалося ворожим, неприйнятним.

Висновки. Отже, на формування найменувань героїв романів В. Івченка найперше впливали суспільно-політичні чинники, тому українські імена та прізвища зазнавали змін. На другому місці – бажання виділитися, мати гучне ім'я, пов'язане з міфологією, чи бути носієм чужомовного імені. З'ясовано, що літературно-художні антропоніми романів В. Івченка наділені значним інформаційним потенціалом. На творення таких онімів впливало середовище, у якому опинилися носії. Автор вдало підібрав найменування, поєднав реальність і міф, історію і фантазію, віддаючи данину мовній грі та постмодернізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. 176 с.
2. Белей Л. Українські імена колись і тепер. Київ: Темпора, 2010. 128 с.
3. Вегеш А. Символічне значення літературно-художнього антропоніма Іван Карпович Підіпригора в романах Владислава Івченка. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. На пошану Василя Добоша, доктора філологічних наук, професора (до 100-річчя з дня народження). Ужгород: ПП Данило С.І., 2024. Випуск 2 (52). С. 18–25.
4. Вегеш А. Традиції та новаторство української літературно-художньої антропонімії посттоталітарної доби. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. 271 с.
5. Івченко В. Битва за Одесу. Київ: Темпора, 2018. 452 с.
6. Івченко В. Найкращий сищик імперії на Великій війні. Київ: Темпора, 2022a. 492 с.
7. Івченко В. Найкращий сищик імперії на службі приватного капіталу. Київ: Темпора, 2021. 728 с.
8. Івченко В. Найкращий сищик та битва з імперією. Київ: Темпора, 2022b. 508 с.
9. Івченко В. Найкращий сищик та падіння імперії. Київ: Темпора, 2022c. 428 с.
10. Івченко В. Найкращий сищик та помста імперії. Київ: Темпора, 2017. 532 с.

11. Івченко В. Одіссея найкращого сищика республіки. Київ: Темпора, 2022d. 564 с.
12. Івченко В., Камаєв Ю. Стовп самодержавства, або Тринадцять справ Івана Карповича Підіпригори. Київ: Темпора, 2020. 332 с.
13. Нечипоренко, А. Ф. «*Музика епохи». Стародавні прізвища, які залишилися лише на території України*… URL: https://life.nv.ua/ukr/showbiz/unikalnist-ukrajinskih-prizvishch-u-vidobrazhenni-kozackogo-pohodzhennya-eksklyuzivni-prizvishcha-perelik-50373578.html (дата звернення: 14. 04. 2024).
14. Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 509 с.

REFERENCES

1. Belei L. (2002) Nova ukrainska literaturno-khudozhnia antroponimiia: problemy teorii ta istorii [New Ukrainian Literary Anthroponymy: Problems of Theory and History.]. Uzhhorod. 176 s. [in Ukrainian].
2. Belei L. (2010) Ukrainski imena kolys i teper [Ukrainian names then and now]. Kyiv: Tempora. 128 s. [in Ukrainian].
3. Vehesh A. (2024) Symvolichne znachennia literaturno-khudozhnoho antroponima Ivan Karpovych Pidipryhora v romanakh Vladyslava Ivchenka [The symbolic meaning of the proper name of the literary hero Ivan Karpovych Pidipryhora in the novels of Vladyslav Ivchenko]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia: Filolohiia. Na poshanu Vasylia Dobosha, doktora filolohichnykh nauk, profesora (do 100-richchia z dnia narodzhennia). Uzhhorod: PP Danylo S.I., Vypusk 2 (52). S. 18–25. [in Ukrainian].
4. Vehesh A. (2012) Tradytsii ta novatorstvo ukrainskoi literaturno-khudozhnoi antroponimii posttotalitarnoi doby [Traditions and innovation of Ukrainian literary anthroponymy of the post-totalitarian era]. Uzhhorod: Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla». 271 s. [in Ukrainian].
5. Ivchenko V. (2018) Bytva za Odesu [The Battle for Odessa]. Kyiv: Tempora. 452 s. [in Ukrainian].
6. Ivchenko V. (2022a) Naikrashchyi syshchyk imperii na Velykii viini [The best detective of the empire in the Great War]. Kyiv: Tempora. 492 s. [in Ukrainian].
7. Ivchenko V. (2021) Naikrashchyi syshchyk imperii na sluzhbi pryvatnoho kapitalu [The best detective of the empire in the service of private capital]. Kyiv: Tempora. 728 s. [in Ukrainian].
8. Ivchenko V. (2022b) Naikrashchyi syshchyk ta bytva z imperiieiu [The best detective and the battle with the empire]. Kyiv: Tempora. 508 s. [in Ukrainian].
9. Ivchenko V. (2022c) Naikrashchyi syshchyk ta padinnia imperii [The best detective and the fall of the empire]. Kyiv: Tempora. 428 s. [in Ukrainian].
10. Ivchenko V. (2017) Naikrashchyi syshchyk ta pomsta imperii [The best detective and the revenge of the empire]. Kyiv: Tempora. 532 s. [in Ukrainian].
11. Ivchenko V. (2022d) Odisseia naikrashchoho syshchyka respubliky [The Odyssey of the best detective of the republic]. Kyiv: Tempora. 564 s. [in Ukrainian].
12. Ivchenko V., Kamaiev Yu. (2020) Stovp samoderzhavstva, abo Trynadtsiat sprav Ivana Karpovycha Pidipryhory [The Pillar of Autocracy, or the Thirteen Cases of Ivan Karpovych Pidipryhora]. Kyiv: Tempora. 332 s. [in Ukrainian].
13. Nechyporenko, A. F. «Muzyka epokhy». Starodavni prizvyshcha, yaki zalyshylysia lyshe na terytorii Ukrainy… ["Music of the Era". Ancient Surnames That Remained Only on the Territory of Ukraine…]. URL: https://life.nv.ua/ukr/showbiz/unikalnist-ukrajinskih-prizvishch-u-vidobrazhenni-kozackogo-pohodzhennya-eksklyuzivni-prizvishcha-perelik-50373578.html (data zvernennia: 14. 04. 2024) [in Ukrainian].
14. Triiniak I. I. (2005) Slovnyk ukrainskykh imen [Dictionary of Ukrainian Names]. Kyiv: Dovira. 509 s. [in Ukrainian]